

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsak petek ter stanejo v tiskarni prejemane za celo leto 3 gld. 50 kr., za pol leta 1 gld. 75 kr. in za četrt leta 90 kr., — po pošti prejemane pa za celo leto 4 gld., za pol leta 2 gld. in za četrt leta 1 gld. — Za prinašanje na dom v Ljubljani se plača na leto 40 kr. Naročnino prejema upravništvo v Blasnikovi tiskarni. — Oglase (insertate) vzprejmlje upravništvo, in se plača za vsako vrsto za enkrat 8 kr., za dvakrat 12 kr., za trikrat 15 kr. — Dopisi naj se pošiljajo uredništvu „Novic“.

V Ljubljani 8. januarija 1892.

Politiški oddelek.

Notranji položaj in vprašanje trgovinskih pogodb.

(Od slovenskega državnega poslanca.)

Resen politik mora urediti svoje korake po obstoječih dejanskih razmerah, a ne po praznih frazah. Po tem poglobitnem načelu vsake realne politike ravnali so se slovenski državni poslanci, ko so razmatrivajoč splošni politični položaj končno sklenili, da jim treba vztrajati v tako zvanem konservativnem klubu pod Hohenwartovim vodstvom, ne zmenivši se za one glasove, kateri so jih neprestano pozivali, da izstopijo iz Hohenwartovega kluba ter napravijo lastno jugoslovansko skupino, katera bi se morala tesno spojiti z mladočeško stranko. Da so ukrenili pravo, razvidi se pač najbolj sedaj, ko je vsaj nekoliko sadú njih postopanja videti. Kaj bi bili dosegli, da so se ravnali po receptu omenjenih glasov, ter da so morda po govoru naučnega ministra ostentativno se ločili od njih dosedanjih konservativnih zaveznikov? Opozicija mladočeška bi se bila pomnožila za kacic 10 glasov, nekoliko več burnih govorov bi se bilo razlegalo po parlamentni dvorani, nekaj prav cenene veselja bi napravili nekaterim čitateljem slovenskih listov, a niti najmanjšega pozitivnega uspeha ne bi bili priborili svojemu narodu! Baš radi tega, ker je konservativni klub takoj in z redko jednoglasnostjo proglasil svojo solidarnost z žaljenimi slovenskimi poslanci, ker je načelnik klubov grof Hohenwart sam imenom cele velike svoje stranke dejansko zadoščenje zahteval našemu narodnemu čutu, ker so tedaj v tem velevažnem trenutju krepko zaslombo našli v znameniti konservativni skupini, posrečilo se je, da so naučnega ministra pripravili, ugodno ter v našem smislu rešiti baš one koroške pritožbe, katere so mu bile izvale oni pikri odgovor. Povoljna rešitev koroških rekurzov pomeni znaten napredek v naši narodni borbi, zmagal je princip, kojemu se zoperniki naši vedno se protivili

z vso odločnostjo in strastjo svojo, načelo je prodrlo, zavisno je sedaj zgolj od življenske sile naših koroških bratov, da se iz tega načela izvedejo vse posledice njegove!

Vspreh, priborjen v tako neugodnih okoliščinah, kažipot bodi državnozborni delegaciji slovenski za njene ukrepe v bodočnosti! Kedo bode tajil, da se je splošna situacija bistveno predrugačila?! Ta sprememba razodeva se najbolj v tem, da se je kabinet pomnožil za jednega ministra, grofa Kuenburga, sicer po vsem častivrednega moža in zmerne politika, kateri se je pa vender vzel iz one združene levice, ki je pred nekoliko meseci še tako strastno napadala Taaffejevo sistemo. Nerazsodnim politikom smatrati bi bil sleherni, kateri bi se čudil ali hudoval nad tem čisto naravnim simptomom predrugačenega položaja. Stara večina je razbita in uničena vsled mladočeških zmag na čeških voliščih, niti Poljaki niti nemški konservativci se nečejo zvezati z mladočeško skupino in jaz, ki iz narodnih simpatij in iz političnih ozirrov jednako želim zavezništvo z zastopniki bratskega nam naroda, izrekam naravnost, da mi minejo nade o skupnem našem postopanju v isti meri, v kateri v mladočeškem klubu nadvladuje politično radikalstvo takih elementov, kakor sta Vašaty in Gregor. Zlasti po zadnjem Gregrovem govoru, s katerim je žalil domovinski in dinastični čut vsakega Avstrijanca, za mnogo časa ni misliti na to, da bi se mladočeška stranka dala vsprejeti v organizem kake vladajoče večine ali da bi se ž njo mogli spojiti slovenski zastopniki, kajti na ta način bi „va banque“ igrali z usodo svojega naroda. Kaj torej početi? Če se z Mladočehi ne moremo, ali se čemo mari zavezati z levičarji? To je hvala Bogu baš tako nepotrebno kakor nemogoče: preostaja nam še tretja pot, katero hočem na kratko označiti. Ta pot ne vodi do brez-pogojne opozicije, pa tudi ne drži v tabor vladne stranke.

Ohranimo si marveč prosto roko na vse strani, ne dajmo se vezati na nobeno plat, oglejmo si vsako predlogo s stvarnega stališča ter po stvarnih razlogih uredimo svoje

glasovanje. Na ta način utegne se nam posrečiti tudi navzlic spremenjenemu položaju, da napredujemo po strmi in težavni poti našega narodnega preporoda.

Vprašanje nastane: „Če po ravnokar označeni metodi s strokovnega stališča sodimo one trgovinske pogodbe, s kojimi se je sedaj baviti avstrijskemu državnemu zboru, na katero stran se je postaviti našim poslancem?“ Pri tacih mednarodnih dogovorih je čisto umevno, da so izključene vse spremembe, tu gre le za to, da se ves kompleks dotičnih pogodb sprejme, ali da se vse skupaj zavržejo. To treba imeti pred očmi, kadar se reši končno vprašanje.

Vlada namreč predložila je državnemu zboru na enkrat 6 tacih pogodb. Njene predloge obsegajo trgovinske pogodbe z Nemčijo, Italijo, Švico in Belgijo, dalje pogodbo z Nemčijo o živinskih kužnih boleznih in pogodbo, skleneno z isto državo, o varstvu iznajdb, mark in uzorcev.

Kake so te pogodbe? Pred par dnij čitala sta se dva članka v „Slov. Nar.“, podpisana od člana trgovinske zbornice ljubljanske, katera se jako nepovoljno izražata o dotičnih dogovorih. Jeli ta obsodba utemeljena? Nimam volje, polemizovati proti piscu teh člankov, toda naravnost rečem, da se ne strinjamo z njim. Kaki so razlogi, s kojimi mož skuša pobijati pogodbe, za to navajam le en slučaj. G. člankar jadikuje med drugim, da bode vsled nemške pogodbe uničena cvetoča tekstilna obrtnost avstrijska, češ, nemški izdelki bodo preplavili naša tržišča. In vender so se pri odsekovih obravnavah baš zastopniki istih industrijelnih strok toplo zahvaljevali ministru, da se mu je posrečilo varovati njih interese, in minister je v svojem govoru bil naglašal, da se je naša vlada pri svojem pogajanju strogo držala onih nasvetov, kateri so jej bili došli baš iz sredine prizadetih tovarnarjev dotične obrtnosti!

Omenjam v prvi vrsti, da so marsikatera določila predloženih trgovinskih pogodb ugodna našemu poljedelstvu.

Nočem obširneje razpravljati o žitu, pri katerem se bode odslej znižala uvožna carina na Nemškem. Mi na Kranjskem več žita uvažamo nego izvažamo, za nas pride k večjemu v poštev oves, pri katerem je Nemčija znižala svojo carino od 4 mark na 2 marki 80 vinarjev. Mnogo važnejša za naše poljedelstvo je carina na sveže in posušeno sadje. A tu vidimo, da pogodbe varujejo prosti uvoz svežega sadja v Nemčijo in Švico, da se dalje za posušeno sadje veže sedanja zmerna carina na Nemškem, tako da se za 12 let ne bode mogla zvišati, dalje da se carina za orehe od 4 mark zmanjša na 3 marke. Dokaj pomenljivo za naše gospodarstvo utegne kmalu postati pridelovanje flžola itd., tu je Nemčija svojo carino znižala z 2 m. na 1.5 m. Uže sedaj znamenit je naš izvoz pri kuretini in jajcih. Pogodbe ga še ulajšala, kajti za zaklano kuretino zniža se nemška carina z 30 na 12 mark, za jajce pa z 3 m. od metr. centa na 2 marki. In tu ne gre za kake malenkostne svote, l. 1890. spečali smo Avstrijci za jajca poslana na Nemško celih 34 mi-

lijonov mark, v Švico pa smo jih prodali za 3.6 milij. frankov, in tudi za važni švicarski import osigurali smo si nizko carino 1 frk. na metr. cent.

Posebne pomena je za Kranjsko trgovina z živino in s prasiči, ker baš iz teh pridelkov kmet si najloži kaj denarja dobí in vsak zna, kako našemu kmetu zaleže, in kako se čuti v celem našem gospodarstvu če ima živina visoko ceno. A ravno cena živini zavisna je od tega, če kaj spečamo v sosedne države, zlasti na Nemško in Švicarsko. Mi sami imamo preveč živine za svoje potrebe, mi moramo ž njo preko naših mej, sosedna jako obljubljena Nemčija in Švica pa imate premalo tega blaga. Do sedaj plačalo se je za vola, ki smo ga prodali na Nemško, carine 30 m. = 15 gld. v zlatu, sedaj se bo to znižalo na 25 m. 50 vin., na Švicarskem se pa drži sedanja nizka carina 15 fr. od vola. Ali to ni glavna stvar! Naš import na Nemškem niso zaprečile nemške carine, če so prav razmerno visoke, največa zavira je bila, da so nam Nemci s pretvezo, da imamo v naši monarhiji mnogo kužnih boleznij, kar meni nič tebi nič mejo zaprli, tako da s svojo govedo nismo mogli na Nemško. To se je tako silno čutilo, da smo l. 1877 na Nemško še bili spečali 106.000 volov, l. 1890 pa le 12.000. Radi tega je tudi za nas največjega pomena, da se sklene tista pogodba o kužnih živinskih boleznih, kajti s tem se uredi avstrijski živinski export na Nemško in mi pridobimo svojemu živinarstvu stalno kupčijo na nemških živinskih trgih. A to zadeva tudi nas Kranjce, in če prav nobenega govejega parklja ne bi poslali na Nemško. Kajti splošne cene morajo poskočiti v tem slučaju, in če recimo bavarskih kupcev ne bi bilo po naših živinskih sejmih, pridejo koroški in tirolski, in to se bode izdatno pokazalo!

Velika trgovina na Kranjskem in posebno na Dolenjskem je ona s prasiči. Nemčija je tu znižala carino svojo nam nasproti od 6 m. na 5 m. Istina je sicer, da je država nemška kakor tudi naša bila prisiljena, dopustiti import ameriškega svinjskega mesa. Amerika bi sicer bila onemogočila ves nemski in avstrijski import v zjedinjene države. Vsakdo sprevidi, da je ta ameriška konkurenca hud udarec za našo svinjerejo. Ali to ni v nikakoršni zvezi z vprašanjem trgovinskih pogodb, in toraj gre vender le za to, kaj bolj kaže našemu trgovcu s prasiči, da pošlje naše blago v sosedno Nemčijo proti carini 6 m. ali za nižjo carino 5 m.? In tu ni treba nobenega preudarka, čim manjša je carina tem lažje se razvija dotična kupčija.

Tudi glede lesa smo po trgovinskih pogodbah na boljšem. Nemčija zniža svoje tarifne nastavke pri vsakem m³ žaganega lesenega blaga od 6 m. na 4 m. 80 pf., tedaj za 20 %. Posledica bode najprej ta, da bode sedaj v prvi vrsti Galicija svoj les lažje spečala na Nemško. Vsled tega se pa bode zmanjšala tista nenaravna konkurenca, kojo nam sedaj gališki les dela na tržaškem trgu. Kranjska lesna trgovina bode odslej zopet mogla prosteje dihati, naši lesni pridelki imeli bodo več vrednosti, zlasti sedaj, ko jih bode moč tudi po dolenjski železnici ceneje

spraviti na njihova tržišča. In tudi italijanska pogodba je vsaj v tem oziru ugodna za našo lesno produkcijo. Kajti Italija, katera ima v svojem avtonomnem tarifu carino 7 frcs od m³ (kubikmetru) stavbenega lesa, privoljuje v pogodbi, da se avstrijski les tudi na dalje importira brez vsake carine. Poleg tega dovoli prosto uvažanje tako zvanih „tavolet“, katerih se dosti izdeluje posebno po dolenjskih žagah, in isto tako so olajšave pri parketih, kateri se bodo gotovo v večji meri začeli izdelavati v naših krajih. Tudi pri „furnirih“ se carina zniža.

To so torej zgolj ugodnosti za naše poljedelstvo in gozdarstvo, katerih ni moč tako meni nič tebi nič prezirati.

Govor državnega poslanca g. dr. Ferjančiča

v državnem zboru na Dunaji dne 18. decembra 1891.

(Konec.)

Druzih odbitkov se v trenutku ne spominjam. Jasno je torej, da delavec koncem meseca dobi komaj nekaj goldinarjev. Tako pa so plačani le stalni delavci.

Poleg teh so pa še drugi, tako zvani začasni delavci, ki so mnogo na slabšem; teh je okolu poltretje sto pri rudniku, a nimajo pravice do cenejšega žita, kurjave in stanovanja. Vse svoje potrebščine morajo kupiti na trgu po navadni tržni ceni, plačevati stanovanje in do starostne podpore nimajo pravice; vendar pa morajo delati za plače, katere sem omenil. Pa ne mislite, da so ti delavci mladi ljudje, ki imajo svojo hrano in stanovanje pri starših; to so tudi oženjeni, samostojni ljudje, in meni se zdi krivično, da ti nimajo pravice do onih priboljškov. Stalni kakor tudi začasni delavci pa trpé mnogo škode, ker ne delajo za dnevno plačo, ampak po pogodbi. Tacega dela po pogodbi pa se delavci bojé, kakor je pokazal lanski delavski shod na Dunaji. In res je, da je tudi v Idriji tako delo najžalostnejše. To delo se tako določi, da se delavcu izroči za določeno plačo gotova mera zemlje ali kamenja 1 meter v daljavo, 2 metra v širjavo in 2 metra v višavo. Odvisno je od tega, kakšna je zemlja. Če je dobra, mehka, speši se delavcu, če je trda gre mu delo počasi od rok.

Sicer je določeno, da se mora pri tem delu vestno postopati, kamenje preiskati in pogodbo določiti primerno delavčevi moči, da si z zadostno pridnostjo zasluži normalno plačilo, vrhu tega naj velja načelo, da si delavec z večjo pridnostjo in spretnostjo more več zaslužiti. Ta določba je v navodilu.

Ali redno se zgodi, da delavci ne zaslužijo normalne plače in se jim tudi ne zboljša. Če pa se primeri, da delavec prekorači normalni zaslužek, pa se mu — tako se mi je zatrjevalo — zniža na normalno plačo. Kolike krivice se v tem oziru godé, zato imam dokaze iz l. 1890.

Kakor pa sem že omenil, morajo delavci sami kupovati tudi razstreljivo in svečavo v jamah, in ta znaša tretjino plače. Take so toraj razmere, odkar so se leta 1886 plače uravnale in zvišale.

Zvišanje plač pa je pri nekaterih delavcih še škodilo. Strežaji in učenci pri strojih in kurjači morajo znati ključarsko delo ter narediti izkušnjo. Dokler pri rudniku niso še imeli parnih strojev, ni bilo te vrste delavcev; ko pa so prišli, plačevali so jih po 70 kr. na dan. Ko so plače uravnali, naredili so tri vrste po 64, 68 in 72 kr. na dan. Od 20 delavcev te vrste pa ni nobeden v prvem razredu z 72 kr., eden je v drugem z 68, vsi ostali pa v tretjem s 64 kr. Torej so ti delavci prišli z dežja pod kap.

Delo v žgalnicah pa je najnevarnejše, ker sopar od živega srebra tako uničuje delavca, da more le nekaj mesecev ostati pri tem delu. Takim delavcem se vsi zobje omajejo. Za zboljšanje se je v novejšem času mnogo storilo, ker vpeljal se je ventilator, ki po podzemeljskem kanalu odvaaja sopar v zrak. A vendar še preostaje mnogo teh škodljivih soparov. Za te delavce mora se toraj plača zvišati, posebno v tem rudniku, zato stavim naslednjo resolucijo:

„C. kr. vlada se pozivlje, da uravna plače in druge razmere rudarjev v Idriji.

1. da se rudarjem stalna plača primerno zviša;
2. da noben delavec po pogodbi (akordu) ne pride pod normalno plačo;
3. da imajo tudi oni delavci, ki ne služijo po 48 kr., pravico do žita za družino po znižani ceni, če imajo najmanj osem službenih let;
4. da se delavci stalno namestijo v starosti od 15 do 20 let, a ne še le po 20. letu, in da se eden del začasnih delavcev, ki že več let služijo, stalno namesti;
5. da se zaradi malih pregreškov kaznovanim rudarjem zmanjšajo nasledne kazni.

Vprašanje je, ali more rudnik v Idriji zboljšati delavske plače. Rudnik za živo srebro v Idriji ima čistega dohodka 477.978 gld., torej skorej pol milijona, in to je skoraj tretjina čistega dohodka vseh cesarskih rudnikov. Prekaša ga le rudnik v Příbramu, ki ima 520.000 gld. čistega dohodka; toda troški v Příbramu znašajo 3.360.000 gld. v Idriji le 727.000 gld.

Še na nekaj opozarjam. Stalno žgalnico so podrli in postavili novo po novejših izkušnjah. Zatrjevalo se mi je, da se je v stari žgalnici poizgubilo 90 odstotkov živega srebra in dobilo le 10.

V novi žgalnici je narobe. Sedaj se dobi 90 odstotkov živega srebra in le 10 jih izpuhti. Prej je sopar šel v zrak, kar je bilo okolici na škodo: velik del srebra pa je zlezlo v gramoz, in nahajajo tam, kjer je stala prejšnja žgalnica, mnogo živega srebra, in ni se bati, da bi rudnik v Idriji začel pešati.

Pogoji za zboljšanje plač so torej gotovi, zato prosim gospoda poljedelskega ministra, naj bi še enkrat zboljšal delavske plače, za kar mu bodo pridni in vstrajni delavci v Idriji gotovo hvaležni. (Dobro! Dobro! na desnici.)